

SAŽECI IZLAGANJA

DOMAĆI SKUP S MEĐUNARODNIM SUDJELOVANJEM BUNJEVCI U VREMENSKOM I PROSTORNOM KONTEKSTU ZAGREB, 20. STUDENOGA 2012. - 22. STUDENOGA 2012.

mr. sc. JASNA
ANDRIĆ

Vrtlarska 1, Zagreb

Kazivanja o imenu Bunjevci

Predaje i kratka kazivanja povezana s imenom Bunjevaca mogu se ponajviše naći izvan područja na kojima ljudi, koji se tim imenom rado ili manje rado nazivaju, žive. Ta kazivanja možda mogu dati neke naznake o značenjima sadržaja i o postanku imena Bunjevci, a to je, čini se, nešto teže zaključivati, nego što je to moguće o drugim šire poznatim etnonimima u hrvatskom narodu.

dr. sc. SLAVEN
BAČIĆ

slaven.bacic@yahoo.com

Suvremena srpska znanost o Bunjercima

Autor u radu analizira radove srpskih znanstvenika, napose povjesničara, o Bunjercima od 1980-ih godina do danas. Ideološki promatrano, gotovo svi autori nastavljaju se na velikosrpsku ideološku matricu iz razdoblja između dva svjetska rata prema kojoj Bunjevci nisu Hrvati, već zaseban narod ili etnička skupina, da bi se priječilo integriranje vojvođanskih Bunjevaca u hrvatsku naciju. Sa stručne strane, radove karakterizira veoma slabo poznavanje povijesti Bunjevaca, naglašena jednostranost analiza i tumačenja te prešućivanje neusporedivo brojnije literature o hrvatstvu Bunjevaca. No, u njima je osobito naglašeno politikanstvo, kao posljedica činjenice da srpska znanost ima političku zadaću pružanja stručne potpore onim vojvođanskim Bunjercima koji se ne smatraju Hrvatima, jer bez njih ova zajednica koja pretendira na nacionalnu i etničku samosvojnost, nema ni elementarnih kapaciteta za artikuliranje vlastitih nehrvatskih jezičnih, kulturnih i političkih programa.

SILVESTER
BALIĆ

balic.silvester@gmail.com

Poezija Katice Sendrei i Katice Varga – kontinuitet bunjevačko-hrvatske književne tradicije u Mađarskoj nakon 1945.

Pjesme Katice Sendrei i Katice Varga objavljene su u Narodnim novinama, nekadašnjem tjedniku Demokratskog saveza južnih Slavena (DSJS) u Mađarskoj. Prikupljena je građa postala dostupna za analize, naime, tom korpusu dosadašnja književna znanost nije posvetila detaljniju analizu. S radom se žele dati informacije o autoricama i o njihovu stvaralaštvu kako bi se otkrio još jedan nepoznati segment književnosti Hrvata u Mađarskoj. Želi se predočiti uloga, položaj i značaj autoričinih pjesama u pogledu na suvremenike i u kontekstu književnosti Hrvata u Mađarskoj nakon 1945. Budući da je riječ o hrvatskim autoricama iz bunjevačkih naselja u Mađarskoj, Gare (Gara) i Gornjeg Sentivana (Felsőszentiván), dio rada se posvećuje mogućim povezanostima s bunjevačkom književnom tradicijom. Može li se govoriti o nastavku te tradicije ili se analizirana djela odvajaju od te književnosti – daljnja su pitanja rada.

MARIO
BARA

mariobara025@yahoo.com

Pseudoznanstveni pristup u istraživanju identiteta bačkih Bunjevaca: primjer zbornika radova „Etnolingvistička i istorijska istraživanja o Bunjercima“

Posljedice povijesnih okolnosti koje su utjecale na procese i dinamiku nacionalne integracije bačkih Bunjevaca u suvremenu hrvatsku naciju vidljive su i u sadašnjosti. Subetnička osnova u dijela vojvođanskih Hrvata postala je polazna točka za obnovljeni projekt razbijanja njihove identitetske jezgre. Srbijanske državne, znanstvene i kulturne institucije od 1990-ih snažno podupiru rad Bunjevaca koji se ne smatraju Hrvati-

dr. sc. VITOMIR
BELAJ
vbelaj@ffzg.hr

**KRISTINA
BERNIK**
kristina.bernik@gmail.com

dr. sc. STJEPAN
BLAŽETIN
blazsetin.istvan@pte.hu

**SONJA
BURČAR**
sonja.burcar@azoo.hr

tima pritom aktivno sudjelujući na oblikovanju tzv. „bunjevačke nacije“. Kako bi se ovim aktivnostima dao znanstveni legitimitet pokrenuti su i znanstveni skupovi koji tematiziraju podrijetlo i identitet Bunjevaca. Zbog nepostojanja znanstvenih resursa i stvaralačkih potencijala među dijelom bačkih Bunjevaca koji se ne smatraju Hrvatima u tim aktivnostima značajnu ulogu imaju članovi srbijanskih znanstvenih i kulturnih institucija. Radnja se temelji na kritičkoj analizi radova objavljenih u Zbornik radova sa naučnog skupa „Etnolingvistička i istorijska istraživanja o Bunjevcima“ koji je izdala Matica srpska i NIU Bunjevački informativni centar.

Drevna mitska baština oko Svetoga brda

Istočna Lika, južni Velebit, Podgorje i Bukovica su prostor koji je, na temelju dosadašnjih spoznaja pisanih izvora, dijalektologije i etnologije, bio tijekom ratova s Turcima gotovo posve ispražnjen pa zatim naseljen novim, što katoličkim (Bunjevci), što pravoslavnim stanovništvom. Ipak, najnovija istraživanja pokazala su da se na tom području mogu pronaći rijetki, doduše, ali važni tra-govi vjerovanja koji su čvrsto povezani sa zemljištem, a potječu iz pretkršćanske starine pa je teško vjerovati da su ih ovamo donijeli tek doseljenici u 17. i 18. stoljeću.

Kultura stanovanja u okolini Baje

U izlaganju autorica iznosi rezultate terenskog istraživanja obavljenog u travnju 2012. godine na lokalitetima u okolini Baje u Mađarskoj, fokusirajući se na temu – kultura stanovanja. Naglasak je na zatečenoj stambenoj situaciji, no, kako bi se objasnilo kako do nje dolazi, prikazan je i širi vremenski okvir. On zahvaća razdoblje od djetinjstva kazivača do danas, s naglaskom na događaje koji su imali najizravniji utjecaj na stanovanje (poput udaje ili ženidbe kao čina stambenog osamostaljenja te odlaska djece na fakultet). Trenutna stambena situacija sagledava se kroz komparaciju promišljanja pojedinih prostorija u kući u odnosu moderne arhitekture (građene sedamdesetih godina 20. stoljeća i kasnije) spram one tradicionalne.

Sudbina bunjevačkih Hrvata u djelima Antuna Karagića

Antun Karagić (Gara, 1913. – Baja, 1966.) samouki hrvatski dramski pisac, pripovjedač i kulturni djelatnik, svojim dramskim tekstovima pojavljuje se između dva svjetska rata i postaje predvodnikom kazališnog amaterizma među bunjevačkim Hrvatima u Mađarskoj. Svojim djelima nastojao je s jedne strane ponuditi zabavu svojim sunarodnjacima a s druge strane odgajati ih. Karagić na čudan način bilježi sudbinu bunjevačko-hrvatske zajednice koja ne može ići ukorak sa svijetom, ne može pratiti zahtjeve modernoga vremena pa se pokušava grčevito držati tradicije jer jedino u tome vidi zalog svoga postojanja. U prvi mah Karagićeve djela djeluju poput kakve komedije, „šaljive igre“, ali čim se bolje promotre tekstovi, primijetit će se da skoro svi likovi imaju tragičnu sudbinu, propadaju, propiju se, izgube imanjanje, ne mogu imati djecu, postaju alkoholičari itd. Karagić, dakle, dobro uočava probleme koji su zadesili hrvatsku zajednicu u Bačkoj, no, nerijetko i sam ne nalazi izlaz.

Bački salaši - vrednovanje baštine u funkciji razvoja turizma

Razvoj turizma u nekom prostoru ovisi o činiteljima potražnje, ponude i posredništva. Baština koju čini skup svih običaja, tradicija i dobara kao društveni atraktivni činitelj ponude privlači i usmjerava turiste u određeni prostor.

Salaši kao element kulturne baštine postaju sve značajni temelj organiziranja i pokretanja turističkih usluga. Osamljeno gospodarstvo ili obiteljska naseobina vezana za obiteljski posjed nastala kao privremeno sklonište nizinskih stočara sastoji se iz stambene zgrade u kojoj obitava stanovništvo i pomoćnih gospodarskih zgrada. Zbog društvenih i gospodarskih promjena mnogi su salaši napušteni i srušeni iako ih je i danas najviše oko Subotice. Salaš kao dio tradicijskog krajolika materijalni je dokaz povezanosti

ljudi i prostora. Temeljna je sastavnica kulturalnog identiteta Bunjevaca i kulturalnog kra-
jolika Bačke.

Predavanjem se pokušavaju analizirati prednosti i nedostaci, određene unutrašnje snage i slabosti te vanjske prilike i opasnosti vrednovanja salaša u turističkoj ponudi. Etno park Majkin salaš sa turističkom ponudom koja uključuje: rekonstrukciju graditeljske baštine, uređenje okoliša i vrta, gastronomiju, prezentaciju življenja, običaje i manifestacije, poslužit će kao primjer dobre prakse. Tema bi trebala potaknuti i druge aktivnosti s ciljem očuvanja kulturne baštine i tradicije bačkih Bunjevaca: otvaranje muzejske zbirke u Gradskom muzeju u Subotici, uređivanje salaša u okolici u svrhu otvaranja muzeja ili ugostiteljskog objekta, predlaganje i uključivanje nematerijalnih kulturnih dobara bačkih Bunjevaca pod zaštitu UNESCO-a.

**KATARINA
ČELIKOVIĆ**

katarina.celikovic@gmail.com

Analitički prikaz etnografskih sadržaja u Subotičkoj Danici

Subotička Danica je najstariji crkveno-narodni kalendar Hrvata u Bačkoj, kojega je pokrenuo davne 1884. svećenik Pajo Kujundžić. Tijekom povijesti imao je nekoliko prekida u izlaženju i mijenjao ime. Izlazio je neprekidno od 1884. do 1914., uslijedio je prekid za vrijeme Prvoga svjetskog rata. Ponovno izlazi od 1919. do 1941., kada prestaje izlaziti zbog Drugoga svjetskog rata. Obnovljen je 1945., ali je nakon 1946. zabranjen. Kalendara nije bilo sve do 1971. kada je izašao samo za 1971. i 1972., nakon čega je ponovno zabranjeno izlaženje, sve do 1984., od kada redovito izlazi. Subotička Danica je imala neprocjenjivu ulogu u prosvjeti i očuvanju vjerskog i nacionalnog identiteta Hrvata u Bačkoj. S obzirom da je kalendar bio i ostao namijenjen najširoj čitalačkoj publici, najveći broj objavljenih sadržaja odnosi se na kulturu ovdašnjeg hrvatskog puka u najširem smislu uz uvijek prisutno vjersko obilježje. Stoga se u ovom kalendaru, u njegovoj gotovo stotridesetogodišnjoj povijesti, nalaze i sadržaji vezani uz etnografske teme, od opisa vjerskih i narodnih običaja do umjetničkih sadržaja inspiriranih tradicijskom kulturom. U radnji će ovi sadržaji biti predstavljeni kroz bibliografsku obradu po vrstama priloga i autorima uz tematsku obradu.

**dr. sc. MILANA
ČERNELIĆ**
mcerneli@ffzg.hr

Doprinos etnologije proučavanju bunjevačkog identiteta i etnogeneze

Autorica će u izlaganju ukratko obrazložiti kako etnologija kao znanost, koja se prečesto poistovjećuje samo s folklorom i etnografijom, može doprinjeti nekim spoznajama o Bunjercima, njihovom podrijetlu i identitetu. Te su spoznaje rezultat vlastitoga dugogodišnjeg bavljenja Bunjercima i njihovom kulturnim nasljeđem, intenzivirane istraživanjima sa suradnicima u zadnjem desetljeću u okviru dvaju znanstvenih projekata: Identitet i etnogeneza primorskih Bunjevaca (2002.- 2006.) i Identitet i etnokulturno oblikovanje Bunjevaca. (2008-2012). Utvrđivanje i usporedba specifičnih bunjevačkih kulturnih elemenata, distinktivnih u odnosu na druge zajednice u različitim sredinama u kojima njihovi ogranci obitavaju, dovelo je do novih spoznaja o njihovom mogućem etnokulturnom oblikovanju. Na temelju etnoloških pokazatelja ukazat će se na moguće procese koji su utjecali na njihovo nastajanje i oblikovanje u prepoznatljivu (sub)etničku grupu, kroz doticaje s drugim narodima u okruženju u vrijeme njihovog potencijalnog formiranja i kasnije uslijed određenih povijesnih okolnosti koje su ovu skupinu odredile kao izrazito migratornu, kako u daljnjoj prošlosti, tako i u novije vrijeme. Izvora o migracijama Bunjevaca ima tek od razdoblja ranog novog vijeka, o njihovoj velikoj seobi u nekoliko migracijskih valova u 17. stoljeću sa šireg područja Dalmacije i zapadne Hercegovine, uz koju se veže i najpoznatija i najzastupljenija predaja o njihovom izvornom prostoru. Dakako da etnološki pokazatelji ne mogu precizno određivati kronološke razine, no mogu pokušati ponuditi odgovor na pitanje, da li su to njihovi starosjedilački prostori kroz dulje povijesno razdoblje ili su ovamo odnekud doselili uslijed određenih nedovoljno poznatih povijesnih događanja. Autorica postavlja pitanja: može li etnologija „uskočiti“ kad se povijest nađe pred zidom uslijed nedostatka pisanih/pouzdanih po-tvrda i uz pomoć sasvim određenog metodološkog postupka dati doprinos razotkrivanju zbivanja u prošlosti, kada je riječ o životu običnih ljudi koji su nositelji određenih kulturnih značajki. Premda bi pojedini povjesničari takve „konstrukcije“ s određenom dozom omalovažavanja nazvali „etnologizacijom“ povijesti, autorica smatra da etnologija za

dr. sc. MILANA
ČERNELIĆ
mcerneli@ffzg.hr

**DANIJELA
BIRT KATIĆ**
dbirt@unizd.hr

**MATIJA
DRONJIĆ**
mdronjic@gmail.com

**MARTA
FIOLIĆ**
marta.folic@gmail.com

takva razotkrivanja ima pouzdana metodička sredstva.

Oblici zadružnog života u drugoj polovici 20. stoljeća u Kruševu i Medviđi (Bukovica)

Terenska istraživanja provedena 2011. godine na području Bukovice u selima Kruševo i Medviđa potvrdila su postojanje određenih oblika života u zajednici, kako kazivači nazivaju obiteljski suživot zasnovan na načelima zajedničkog privređivanja i zajedničkog obitavanja dijela obitelji, dakle, na zadružnim načelima. Posebnu zanimljivost predstavlja opstojnost takvoga načina života unatoč odvojenog života pojedinih pripadnika mlađeg naraštaja obitelji, koji privređuju izvan obiteljskog kruga, priklanjajući se novom načinu privređivanja odlaskom u većini slučajeva na privremeni rad u Njemačku. Obiteljski život i odnosi među članovima obitelji, organizacija života i rada prikazat će se za razdoblje druge polovice 20. stoljeća na primjeru nekoliko studija slučaja, uz osvrt na iste pojave u prethodnim naraštajima obitelji. Oblici zadružnog života prilagođeni specifičnim prilikama održali su se u pojedinim obiteljima kraće ili dulje, sve do devedesetih godina 20. stoljeća.

Bunjevci između planine i mora

U starijoj literaturi i arhivskim zapisima iz druge polovice 20. stoljeća, pa i kod suvremenih kazivanja zabilježenih na terenu tijekom recentnih istraživanja, tradicijska svakodnevnica Bunjevaca naseljenih na primorskoj padini Velebita gotovo je izjednačena sa sezonskom selidbom na planinu te životom na stanovima. S druge strane, zapisi o životu uz more i s morem javljaju se gotovo sporadično, a velik broj kazivača načelno negira bilo kakvu poveznicu između ta dva svijeta te su oni u nemalom broju slučajeva suprotstavljeni pojmovi. U usmenoj književnosti ovog područja razvidno je kako je more smješteno na margine pripovijedanja te u tradicijskim predajama ono najčešće predstavlja mjesto pogibije i nesreće te "vrata" kroz koja u svijet ovdašnjeg stanovništva nepozvani dolaze razni fantastični i potencijalno opasni došljaci.

Tijekom dugogodišnjih istraživanja područja velebitskog Podgorja između Senja i Karlobaga, na marginama autorovih terenskih zapisa našle su se mnoge bilješke o percepciji mora, često kontradiktorne te u mnoštvu slučajeva u potpunoj suprotnosti s idejom da su planina i more dva razdvojena svijeta. Kako bi se rasvijetlila utemeljenost tih zapisa autor je tijekom svoje najrecentnije terenske kampanje pomaknuo istraživački fokus u pravcu ovoga fenomena. Rad prikazuje obrise etnografije u nastajanju, kojom se pokušava sustavno problematizirati odnos tog "planinskog naroda" spram mora na više razina – identitarnoj, socio-ekonomskoj te simboličkoj.

Dječja kultura u Bunjevaca - primjeri iz južne Mađarske

Središnji istraživački interes u ovom izlaganju usmjeren je na dječju kulturu, s posebnim osvrtom na dječje igre, igračke i zabavu. Autorica polazi od činjenice kako su igre i igračke sastavni dio djetetova života od najranijih dana te smatra kako ne treba čuditi bogatstvo i kreativnost u osmišljavanju i izradi igračaka i igara i kod Bunjevaca na području južne Mađarske. Igračka je u najvećoj mjeri bila samostalne, kućne izrade, od materijala dostupnih u okolini i nepotrebnih u svijetu odraslih, a ideja o izradi, kao i brojne igre, prenosile su se s koljena na koljeno, uz minimalnu modifikaciju i prilagodbu mašti pojedine generacije. U izlaganju se autorica dotiče i „granica“ koje možemo primijetiti u dječjoj kulturi – rodna, dobna i sl. Naime, iako je postojala rodna podjela u nekim igrama i kod nekih igračaka, brojne su igre mogli zajedno igrati i djevojčice i dječaci. Ona dobna, iako je bila fluidna, riječima jedne od kazivačica: ipak je tu postojao red. Odrastanje je važan proces u određivanju pripadnosti nekoj zajednici te može biti važnim predmetom u istraživanjima bunjevačke kulture, kulture „malih“ Bunjevaca koji su u svom svijetu igre i igračaka pokazali kako poznaju i cijene kreativnost, snalažljivost i zajedništvo.

**JELENA
GAZIVODA**

jelena.gazivoda@gmail.com

**dr. sc. ŽIVKO
GORJANAC**

gorhedvig@t-online.hu

**MIHOVIL
GOTAL**

mgotal@ffzg.hr

**KRISTINA
VUGDELIJA**

kvugdeli@ffzg.hr

**dr. sc. JADRANKA
GRBIĆ JAKOPOVIĆ**

jgrbic@ffzg.hr

Živko Mandić – borba za očuvanje hrvatskoga jezika kroz javna glasila

Živko Mandić ugledni je kulturni djelatnik među Hrvatima u Mađarskoj. Najveći je dio svoga istraživačkoga rada posvetio onomastičkim i toponomastičkim istraživanjima u naseljima u kojima žive ili su živjeli Hrvati u Mađarskoj. Osim toga, skupljao je i pripovijetke, dječje brojalice te narodne pjesme. Spasio je djela „zaboravljenih“ santovačkih pisaca s kraja 19. i početka 20. stoljeća te je zaslužan za očuvanje izvornosti njihova govora u objavljenim djelima koji jezikoslovcima služi za daljnje proučavanje jezika i prilika iz vremenu kada su oni živjeli.

Važni su njegovi prilozi u Hrvatskim kalendarima (Narodni kalendar), kao i u Hrvatskom glasniku te Narodnim novinama. Mnogobrojnim svojim člancima pokušava Hrvatima u Mađarskoj približiti Hrvate i hrvatsku kulturu, ali i njihovu vlastitu prošlost, dok s druge strane Hrvatima u Hrvatskoj ukazuje na bogatu prošlost, sadašnjost, ali i brigu za budućnost Hrvata u Mađarskoj. Svakako je jedna od njegovih najvećih zasluga, briga i borba za očuvanje hrvatskoga jezika. U ovom će radu biti analizirani Mandićevi stavovi o jeziku i njegov doprinos primjeni hrvatskoga jezika u Mađarskoj.

Neke svojstvenosti bunjevačkih govora u Bajskom trokutu u Mađarskoj

Autor se u nekoliko rečenica osvrće na porijeklo Bunjevaca koji su se naselili na jugu današnje Mađarske u Baji i njezinoj okolici a zatim opisuje neke karakteristike bunjevačkih govora kojima se služe pripadnici bunjevačkih Hrvata u tome kraju: za-mjena jata, glasovne promjene, odstupanja od standardnoga hrvatskog idući po vrstama riječi, posuđenice. Rad je nastao na temelju autorovog istraživanja govornih osobina bunjevačkog stanovništva sredinom devedesetih godina 20. stoljeća u Baji i okolnim naseljima.

„Od rijeke Bune“ – društveno sjećanje o podrijetlu među hrvatskim Bunjevcima u Vojvodini

Predaja o podrijetlu u mnogim zajednicama predstavlja važan čimbenik izgradnje identiteta. Na takav primjer nailazimo u zajednici hrvatskih Bunjevaca u Vojvodini koji svoje podrijetlo tumače predajom o doseljenju bunjevačke skupine od rijeke Bune, iz područja današnje Hercegovine, u 17. stoljeću. U ovom radu autori iznose rezultate vlastitog terenskog istraživanja u navedenoj zajednici pri čemu razmatraju funkcioniranje predaje u trenutnom kontekstu u okviru teorijske koncepcije društvenog sjećanja. Društveno sjećanje definira se kao društveno konstruiran diskurs kojim se u sadašnjosti oblikuju predodžbe o prošlosti i koji služi kao sredstvo uspostavljanja kohezije određene zajednice. Konstruiranje društvenog sjećanja je „suvremen proces kojim zajednice iz ukupnosti povijesnih zbivanja izabiru odgovarajuće fragmente, reinterpetiraju ih i čine osnovicom za konstruiranje grupnog identiteta“ (Škrbić Alempijević 2009: 5).

Na temelju prikupljene terenske građe autori s jedne strane analiziraju prakse i obrasce kojima se čuva i prenosi predaja o podrijetlu stavljajući pritom naglasak na praksu organiziranog posjećivanja izvora rijeke Bune. S druge strane, na temelju naracija članova zajednice analiziraju značenja koja se pripisuju predaji o podrijetlu u trenutnom društvenom kontekstu ukazujući na važnost društvenog sjećanja u oblikovanju identiteta zajednice.

Jezično-govorna situacija i identitet kod Bunjevaca u Mađarskoj

Prema procjenama mjerodavnih institucija i kompetentnih osoba, u Mađarskoj živi oko 30 000 Hrvata. Disperzirani su na širokom prostoru nekoliko mađarskih regija: zapadnoj Ugarskoj, Pomurju, Podravini, Baranji i Bačkoj. Bunjevci žive u Bačkoj, s nešto tragova manjih bunjevačkih enklava u okolici Budimpešte. Ta zajednica iz godine u godinu ima sve manji broj pripadnika, ali i više od toga: sve manji broj govornika materinskoga jezika – lokalnoga bunjevačkog, kao i hrvatskoga standardnog idioma. Razloga za to ima više. Jedno su opći trendovi nestajanja nedominantnih jezika u višejezičnim sredinama (premda sam po sebi ni jedan jezik nije dominantan: taj je status pitanje

ekonomske i političke moći i drugih okolnosti). Drugo su konkretne okolnosti u kojima se bunjevačka zajednica nalazi, npr. ne/efikasnost jezične i općenito manjinske / narodnosne politike Republike Mađarske (koja, između ostaloga, ima za rezultat više negativnih trendova u otvaranju mogućnosti učenja i korištenja materinskoga idioma), ne/učinkovitost narodnosnih institucija, nedovoljna prisutnost ovih dvaju hrvatskih idioma u domeni javne komunikacije, te pojava asimetrične dvojezičnosti u domeni privatne komunikacije u korist mađarskoga jezika. Tome se pridružuje i neriješeno pitanje kako pomiriti potrebu za učenjem i korištenjem dvaju hrvatskih idioma, tj. onoga standardnog i bunjevačkoga! Napokon, na smanjenje broja govornika materinskoga / materinskih idioma utječu i suvremeni globalizacijski i eurointegracijski procesi, koji uzrokuju smanjenje interesa prema učenju i očuvanju materinskoga / materinskih idioma uz usporedno povećanje interesa prema učenju nekih od europskih jezika (prije svega engleskoga i njemačkoga, donekle i francuskoga jezika). To je najočitiije kod mlađe i mlade populacije koja u znanju navedenih europskih jezika vidi veće šanse za vlastiti probitak na tržištu rada u Europskoj Uniji. Svi ovi trendovi imaju za posljedicu pomaka na ljestvici važnosti pojedinih faktora u identifikacijskim procesima.

**BISERKA
JARAMAZOVIĆ**

bjaramaz@yahoo.com

Materice i Oce kod Hrvata-Bunjevaca: Etnološko istraživanje u subotičkom i somborskom kraju

Prikazani običaji dio su godišnjeg ciklusa običaja podunavskih Hrvata-Bunjevaca naseljenih u Bačkoj, na području Subotice i Sombora te okolice. Opisuju se način čestitanja, sudionici, darovi, njihovo značenje i kontinuitet kroz vrijeme, te ostala obilježja i pojedinosti dvaju godišnjih obiteljskih običaja – prvog posvećenog majkama – Materice, a drugog očevima – Oce ili Očići. Oba čine važan dio tradicije bačkih Hrvata-Bunjevaca koji većinom živi i danas. Osim fokusa na sinkronijsko prostorno kompariranje raznolikosti obilježavanja običaja Materica i Oca na mikroplanu, te, unekoliko, na dijakronijsko kompariranje istih običaja kroz vrijeme, dio težnje istraživanja usmjeren je i na međusobnu usporedbu ta dva običaja – tj. na usporedbu doživljaja i načina proslavljanja običaja Materica i običaja Oca kod onih koji oba prakticiraju. Podaci o dvama običajima zabilježeni su prilikom najnovijeg terenskog ispitivanja područja Subotice i Sombora s okolicom (2011-2012) u sljedećim lokalitetima: Subotica s okolicom – Bikovo, Mala Bosna, Žednik, Pavlovac, Tavankut i Ljutovo, te Sombor s okolicom – Bezdanski salaši, Rokovci, Svetozar Miletić. Utvrđena je važnost dvaju običaja pri tvorbi kolektivnog osjećaja pripadnosti regionalnoj skupini Hrvata-Bunjevaca. Potonja (sub)etnička skupina doživljava istraživane običaje kao svoje autohtone te kao sredstvo vlastite afirmacije unutar multietničke sredine u kojoj živi.

**MARIO
KATIĆ**

makatic@unizd.hr

Običaj obilježavanja mjesta odmaranja s pokojnikom kao pokazatelj migracija Vlaha-Bunjevaca u dalmatinsko zaleđe

Običaj obilježavanja mjesta odmaranja s pokojnikom u stručnoj literaturi, i u široj javnosti, poznatiji pod nazivom mirila odnosi se na praksu gradnje suhozidne kamene građevine na određenom mjestu na putu od kuće do groblja. U prošlosti (najčešće do 1970-tih godina 20.st.) pokojnika se nosilo na groblje iz vrlo udaljenih zaselaka. Na tom putu pokojnika bi se, na za to prije korištenom mjestu, spustilo na zemlju gdje bi mu postavili jedan kamen iznad glave, jedan ispod nogu, a prostor između ta dva kamena popločili bi drugim kamenjem – i tako izgradili mirilo, počivaljku, bilig. Prema autorovim dosadašnjim istraživanjima ovaj običaj bio je raširen na prostoru Podgorja i dalmatinskog zaobalja. Najstariji podatci o ovome običaju datiraju iz vremena migracija Vlaha iz zaleđa u dalmatinsko zaobalje, s Osmanlijama ili bježeći pred njima. U isto vrijeme stanovništvo toga prostora emigrira na dalmatinske otoke gdje običaj nije zabilježen niti postoji danas. Budući da su Upitnice Etnološkog atlasa Jugoslavije pokazale kako je na prostoru emigracije Vlaškog stanovništva (primjerice Bosna i Hercegovina) postojao sličan običaj obilježavanja mjesta odmaranja s pokojnikom, autor smatra da je ovaj običaj, i njegova geografska rasprostranjenost, pokazatelj migracije tog Vlaškog stanovništva te da je običaj gradnje mirila, počivaljki ili biliga zapravo karakterističan za stanovništvo koje je migriralo iz zaleđa, a najčešće se naziva vlaškim. Kao studiju slučaja, i pokazatelj opravda-

**TEA
KRNJAK**
tkrnjak@ffzg.hr

nosti takvih teza, autor će se poslužiti primjerom jednog vlaškog – bunjevačkog roda Krmpota čiji se put, od današnje Hercegovine preko Medviđe do Primorja, može pratiti pomoću povijesnih izvora, a na većini lokaliteta u kojima su živjeli postojao je običaj obilježavanja mjesta odmaranja s pokojnikom.

Obiteljski život Bunjevaca u Mađarskoj

Izlaganje se temelji na rezultatima terenskog istraživanja među Bunjevcima u Mađarskoj. Obrađene su četiri podteme vezane uz obitelj: razlike u poimanju obitelji i rodbine, rodbinski nazivi, međugeneracijska pomoć i potencijalni sukobi u obitelji. (Usp. Rubić, Petrak 2010) U okviru poimanja obitelji i rodbine je najistaknutije bilo to što obitelj predstavljaju osobe koje žive u istom kućanstvu, a rodbina su ostali članovi obitelji. Sredinom 20. stoljeća je u većini slučajeva postojao višegeneracijski suživot i to najčešće iz financijskih razloga. U istraživanju rodbinskih naziva sam naišla na problem nedovoljnog poznavanja istih. Kazivači su najbolje poznavali nazive svojih najbližih članova obitelji, a za one daljnje članove su se morali dosta podsjećati. Istražujući međugeneracijsku pomoć uočila sam vrlo istaknutu briga za starije. Svi su kazivači to s ponosom isticali. Briga za starije nije bila motivirana isključivo ekonomskim razlozima, iako je starčenje usko povezano s nasljeđivanjem roditeljske kuće (Usp. Rubić, Petrak 2010). Također, međugeneracijska pomoć se odvijala i u suprotnom smjeru, u obliku pomoći starijih mladima, oko unuka, radnih ispomoći i slično. Kod ispitivanja potencijalnih sukoba u obitelji došlo se do vrlo malo saznanja. Odgovori su u većini slučajeva bili da se članovi obitelji nisu svađali, a ukoliko bi i dolazilo do sukoba, kazivači to interpretiraju kao normalno, kao što je i danas.

**DUBRAVKA
LUIĆ VUDRAG**
dlvudrag@ffzg.hr

Značaj i uloga pokretanja časopisa *Klasje naših ravni* (Subotica 1935. – Zagreb 1944.)

U izlaganju se govori o subotičkom časopisu *Klasje naših ravni*, prvom bunjevačkom časopisu posvećenom književnosti i kulturi. Počeo je izlaziti u Subotici 1935. godine, izlazio neredovito, nastavio izlaziti u Zagrebu 1943. godine te se već 1944. ugasio. Časopis je njegovao suvremenu književnost i umjetnost, prateći aktualne društvene i političke okolnosti prostora koji Bunjevci s drugim narodima dijele stoljećima. Važnu ulogu imao je kao mjesto čuvanja bogate i vrijedne bunjevačko-šokačke baštine i potvrde svijesti hrvatskog identiteta cjelokupne zajednice.

**STEVAN
MAČKOVIĆ**
stevanmackovic@gmail.com

Utjecaji državne ideologije i prakse na subotičke Bunjevce (1918.-1941.)

Našavši se u novoj južnoslavenskoj državnoj tvorevini, gdje su Srbi nastupali kao ratni pobjednici kojima pripada slava ali i ratni plijen, a to su pored same vlasti u prvome redu bile upravo teritorije odcjepljenje od Monarhije, u ovome slučaju Bačke, Banata, Srijema i Baranje, bunjevačkim Hrvatima odrediće u najvećoj mjeri potonju sudbinu upravo država, njena ideologija i praksa. Nakon kratkotrajnog perioda olakšanja dolaskom mira, Bunjevci koji su poslužili kao tas na strani etničke prevage slavenskog stanovništva na novoj graničnoj liniji, susretali su se sa svakim novim danom sa djelovanjem „oslobodilaca“ koje ih nije dovoljno uvažavalo. To će kod njih dovesti do reakcije koja je ih podijelila na dva suprotstavljena pola. Jednoga, koji je na polju nacionalnog osvješćivanja i samopotvrđivanja smatrao da su Bunjevci dio hrvatskog naroda, te se i na političkom planu borio u oporbenim redovima, i drugoga, koji je stajao na stanovištu da su im Srbi bliži - time negirajući hrvatstvo Bunjevaca. Ta skupina je mahom bila predvođena djelatnicima koji su izvlačili pogodnosti za sebe od bliskosti sa beogradskim režimom, dok ih je on koristio za svoje ciljeve u obračunu sa protivnicima. Između njih nalazila se velika skupina Bunjevaca koji nisu uzimali aktivnijeg učešća u društvenom-političkom životu Subotice, suočavajući se sa izazovima svakodnevice. Raznorodni i široki utjecaji, pritisci, kojima je država djelovala na novozauzetim teritorijama, pa tako i u Subotici, ostavili su duboke posljedice na proces nacionalnog sazrijevanja Bunjevaca. Ti tragovi sežu do danas.

dr. sc. TEA
MAYHEW
tea@ppmhp.hr

Mletačko naseljavanje Morlaka u velebitsko Podgorje u drugoj polovici 17. stoljeća

Nakon kandijskoga rata (1645. do 1669.) Mlečani po prvi puta proširuju svoju upravu iz Dalmacije na područje od ušća Zrmanje (Jesenice) do Karlobaga. Na tom području od strateške važnosti prema habsburškim i osmanskim teritorijima, naseljavaju morlačko stanovništvo koje je za vrijeme prethodnoga rata prebjeglo s osmanskog teritorija. Razlozi su tome višestruki: kontrola plovidbe velebitskim kanalom, trgovine solju i drvom, prolazi prema velebitskim pašnjacima i transhumantno stočarstvo. Oživljavanje naselja velebitskog Podgorja (Jesenice, Starigrad, Tribanj) s novim mletačkim podanicima uzburkalo je političku situaciju i stvorilo napetosti između Mletačke Republike i Habsburške Monarhije koja također nastoji pridobiti prebjegle Morlake na svoj teritorij te jednako tako pretendira na teritorij podvelebitskoga kanala. Morlaci postaju instrument prijepora dviju suprotstavljenih vlasti, koji nikad nije eskalirao u ratni sukob. Mlečani čak uspijevaju dio stanovnika iz Svetoga Jurja pod habsburškom upravom preseliti na svoj dio Podgorja. Uskomešana situacija navodi Morlake na kolebanja između habsburške i mletačke strane te rezultira njihovim mikro migracijama u području podvelebitskoga primorja i oko rijeke Zrmanje.

Morlačke skupine popisane su u dokumentima mletačke administracije sačuvanim u Državnom arhivu u Zadru, a čitava situacija razvidna je i iz izvještaja mletačkih službenika u ovom području, pohranjenih u Državnom arhivu u Veneciji, kao i dokumenata habsburške provenijencije, pohranjenih u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu. Prijepori oko državnih granica tj. tromeđe između Osmanskog carstva, Habsburške Monarhije i Mletačke Republike, nastavljaju se i u 18. stoljeću, reflektirajući se na mikroplanu u svakodnevnom životu Morlaka naseljenih na ovom strateški važnom području podvelebitskoga kanala i toka rijeke Zrmanje.

dr. sc. BORIS
OLUJIĆ
bolujic@ffzg.hr

Moja iskustva s Bunjevcima tijekom istraživanja povijesne baštine na prostoru Nacionalnog parka sjeverni Velebit (2006.-2012.)

Autor izlaganjem predstavlja vlastita iskustva s Bunjevcima, stanovnicima velebitskih prostranstava. Od 2006. godine na prostoru Nacionalnog parka sjeverni Velebit autor provodi projekt evidencije kulturne baštine. Projekt podrazumijeva istraživanje svih ostataka (spomenika) ljudskog djelovanja na okoliš, od najstarijih vremena do danas. Prije terenskih istraživanja obavljeno je obimno arhivsko istraživanje raznolike građe te kartografske pripreme. Tijekom istraživanja mnogo izuzetno korisnih informacija autor je dobivao i od (većinom) starijih stanovnika velebitskih podnožja, kontinentske i primorske padine. Njihovo iskustvo vodilo ga je planinom. Njihova nematerijalna baština, predaja o praksama korištenja prostoru, događajima, toponimima, putovima, strahovima, vjerovanjima i mnogim drugim elementima životne stvarnosti, bili su autoru od izuzetne pomoći. Ovim izlaganjem autor želi s drugima podijeliti jedno osobno iskustvo istraživača, povjesničara – antropologa, u susretu s jednim svijetom koji nestaje, bez pretenzija postavljanja ili rješavanja složenih problema etničkih ili subetničkih identiteta i entiteta.

**KRISTINA
PAVLOVIĆ**
krpavlov@ffzg.hr

Prehrana kod Hrvata Bunjevaca u Mađarskoj – što se u bunjevačkom loncu promijenilo od prve polovice 20. stoljeća do danas

U ovom se izlaganju razmatra promjena prehrambenih praksi kod Hrvata Bunjevaca u Mađarskoj od sredine 20. stoljeća do danas. Izlaganje se temelji na terenskome istraživanju provedenom tijekom travnja 2012. godine u četiri sela u okolici Baje. Donose se podaci o tome što se danas najčešće kuha i jede kod Bunjevaca u Mađarskoj, te koliko se ta jela, i u čemu, razlikuju od onih koje su spravljale majke i bake kazivača. Naglasak se stavlja na običaj svinjokolje koji je bio aktualna praksa do pred desetak godina, a danas se obavlja tek u nekim domaćinstvima, te povremeno priređuje kao javni događaj i način održavanja kohezije i identiteta zajednice.

dr. sc. TIHANA
PETROVIĆ LEŠ

tihana.petrovic-les@hi.t-com.hr

MARINKO
PIUKOVIĆ

marinko.piukovic@eunet.rs

BOJANA
POLJAKOVIĆ

bojana.su@yahoo.com

ANTONIJA
PRSTACIĆ

aprstaci@ffzg.hr

Odijevanje u Lici - na primjeru obitelji Japunčić i Kovačević

Dosadašnja istraživanja odijevanja u Lici bila su uglavnom usmjerena na istraživanja seljačke odjeće, tzv. narodne nošnje. Ekonomsko bogaćenje pojedinih obitelji, dovelo je do raslojavanja koje su pratile promjene u načinu života, posebice u stanovanju, a naročito u svečanom i svakodnevnom odijevanju. Obitelji Japunčić i Kovačević su trgovinom i krčmarenjem već krajem 19. stoljeća stekle bogatstvo koje se odrazilo u odijevanju. Posebice će se razmotriti obiteljske fotografije kao izvor za istraživanje odijevanja u razdoblju od sedamdesetih godina 19. stoljeća do 1940. godine. Na ovaj način autorica daje doprinos poznavanju odijevanja u Lici, te upućuje na do sada zanemarenu činjenicu slojevitosti stanovništva koje je svoje nove i drukčije identitete izražavalo i promjenom načina odijevanja.

Tradicija i kultura utkani u liku bandaša i bandašice

Dužijanac je izričaj vjere i kulture. Ona je svojevrsan spoj molitve i zahvale, običaja i kulturnih vrednota. Ona ima svoj izvorni oblik koji označava svršetak sretno obavljenoga posla, risa na njivi, gdje je bandaš glavni nosioci posla u žetvi, koji se završava u veselju. Svećenik Blaško Rajić na simboličan način zahvalu za završeni posao, obiteljsku Dužijancu, uvodi u svodove crkve i od 1911. godine bandaški par obnaša časnu dužnost u crkvenim obredima sve do danas. Par je svečano obučen, a razlike u stilu i načinu odijevanja bandaša i bandašice od prvih dana proslave Dužijance do danas gotovo da ni nema. Bandaš na dan proslave Dužijance oblači bunjevačku nošnju. Na glavi nosi crni šešir, do pojasa građanski odjeven u crno odijelo, bila košulja sa kragom, sako i crna kravata, a od pojasa crne čakšire i čizme. Bandašica na dan proslave Dužijance oblači bilo ruvo. Ruvo se sastoji iz tri djela: bluz, suknja i pregača. Ispod suknje se oblače tri pod-suknje, da bi suknja izgledala šire i lipče. Na nogama cipele, a na glavi ne nosi maramu, već je lipo očešljana. Perlice su svojevrsan spoj tradicije i umjetnosti. Kićenje perlicama bandaša i bandašice potječe iz izvornog oblika Dužijance. Završetkom žetvenih radova – risa na njivi – risaruše su izrađivale razne predmete od slame kojima su kitile jedna drugu. Danas perlice pletu umjetnice u tehnicu slame. Vinac ispleten od žita i kruna izrađena od slame, neizostavni su simboli Dužijance. Svake godine za Dužijancu umjetnice u tehnici slame izrađuju novu krunu koja se tradicionalno izrađivala u obliku kraljevske krune, a od 1959. godine utkani su tematski odabrani vjerski simboli koji prate i obilježavaju ritam života sveopće crkve. Ovaj običaj Dužijance u Subotici se održao 100 godina. Običaj je postao svetkovinom, blagdanom te ponajviše simbolom i znakom identiteta prepoznatim u likovima bandaša i bandašice.

Rodne uloge u tradicijskoj prehrani bačkih Hrvata Bunjevaca

Rad se temelji na samostalnom istraživanju za diplomski rad te na istraživanju u sklopu projekta „Identitet i etnokulturno oblikovanje Bunjevaca“, provedenima od rujna do studenog 2011. godine. Istraživanjem je pokriveno područje subotičke (Stari i Novi Žednik, Tavankut, Ljutovo, Mala Bosna, Đurđin, Hrvatski Majur, Pavlovac) i somborske općine (Nenadić salaši, salaši na Bezdanskom putu i Svetozar Miletić) te razdoblje neposredno prije Drugog svjetskog rata do danas. Premda se prehrana svrstava u domenu ženskog svijeta, ni muškarci nisu isključeni iz angažmana oko iste. Na primjer, imaju važnu ulogu u svinjokolji, tradicijskom poslu u opskrbi kućanstava mesom i mesnim prerađevinama. U radu se razmatra podjela poslova prema spolu u pripremi hrane. Razmatra se u kolikoj su mjeri žene i muškarci uključeni u svakodnevnu brigu oko jela te se pokušavaju istaknuti određene rodne podjele rada vezane za prehranu, koje su zamijećene tijekom terenskih istraživanja.

Uskrсни običaji Hrvata Bunjevaca u Mađarskoj

Etnografsku građu o uskrsnim običajima autorica je prikupila terenskim istraživanjem Hrvata Bunjevaca na području južne Mađarske (Baje, Bikića, Aljmaša, Gare). Terensko istraživanje provedeno je tehnikom intervjua i promatranja, nakon čega je pri-

**dr. sc. MARIJETA
RAJKOVIĆ IVETA**

mrajkovi@ffzg.hr

**TEA
GORUP**

tgorup@ffzg.hr

**ANA
KLOPOTAN**

aklopota@ffzg.hr

**dr. sc. DRAGO
ROKSANDIĆ**

drago.roksandic@ffzg.hr

**RENATA
SANTO**

renata_szanto@yahoo.com

kupljena građa transkribirana. Građa je komparirana, analizirana i sintetizirana. Pokušao se dobiti uvid u variranje nekih segmenata običaja od jednog lokaliteta do drugog, te u promjene koje su se s ovim običajima odvijale u razdoblju od četrdesetih i pedesetih godina 20. stoljeća do danas. Osim varijacija pojedinih segmenata običaja, pokušao se dobiti uvid i u njihov kontinuitet, od početka Korizme do drugog dana Uskrsa. Upravo se radom na terenu teži prikupljanju što kvalitetnije građe koja svjedoči o življenim iskustvima i praksama kazivača, a putem kojih se prati kontinuitet te prostorna i vremenska rasprostranjenost običaja. Kao skupina koja je u nekoliko seobnih valova raseljena na širem području koje uključuje današnju južnu Mađarsku, Srbiju i Hrvatsku, Bunjevci su uklopljeni u različita društvena i politička okruženja. Unatoč novim utjecajima i promjenama koje su ih zadesile dolaskom na nova područja, uspjeli su sačuvati svoju svijest o nacionalnoj pripadnosti, te je upravo kroz sagledavanje korpusa uskrasnih običaja zanimljivo pratiti koji su se elementi zadržali u tradiciji sve do danas.

Božićni običaji podunavskih Hrvata Bunjevaca

Etnografsku građu o božićnim običajima autorice su prikupile terenskim istraživanjem Hrvata Bunjevaca na području Bačke u Srbiji (Subotica, Sombor i okolica) i južnoj Mađarskoj (Baja i okolica) tijekom 2011. i 2012. godine. Budući da je ispitano sedamdesetak kazivača, bilo je moguće dobiti detaljan uvid u varijabilnost običajnih praksi. Osim prikaza običaja na sinkronijskoj i na dijakronijskoj razini tijekom 20. stoljeća, prikazuju se razlike i varijacije običajnih praksi, koje su rezultat utjecaja raznih vanjskih čimbenika kako na makro razini (različite države) tako i na mikro razini (život na salašima, selima i u gradovima) U izlaganju će autorice ukazati na modifikacije življenih iskustava te razne faktore primjerice: rodni, etnički, obrazovni, imovinski, brojnost obitelji, istaknuti pojedinci, rad u udrugama, javne manifestacije...

Pritom će se osvrnuti na kontinuitet pojedinih fragmenata božićnih običaja, od sv. Barbare do sv. Tri Kralja, te pratiti njihovu opstojnost i promjene. S obzirom na život u multikulturim sredinama, u različitim državnim uređenjima tijekom jednog stoljeća, te uslijed migracija stanovništva došlo je do promjene u konstrukciji identiteta, a time i selektiranja specifičnih značajki božićnih običaja koji danas predstavljaju markere identiteta podunavskih Hrvata Bunjevaca.

Ličko-krbavski Bunjevci u „dugom“ 18. stoljeću: od Vlaha-katolika do Hrvata

Dočim na razmeđu 17. i 18. stoljeća povijesna vrela prave jasnu razliku između hrvatskih starosjedilaca u Lici i Krbavi i Vlaha-katolika/Bunjevaca, na razmeđu 18. i 19. stoljeća u slučaju obje skupine povijesni izvori, ne previđajući razlike, preferiraju zajedničko hrvatsko ime jednih i drugih. K tome je u potonjem slučaju hrvatsko ime u zemaljskom i vojnostatusnom, krajiškom smislu zajedničko i srpskovlaškim pravoslavnim zajednicama. Priopćenje će metodama socijalne historije i kulturnih studija ponuditi mogući interpretacijski model ovoga sekularnog procesa.

“Da ne urekne!” Magijski postupci prevencije i liječenja djece kod Bunjevaca u Mađarskoj

Terensko istraživanje provedeno 2012. godine među Bunjevcima u mađarskim mjestima Čavolj, Vancaga (Bajaszentistván), Gara i Kaćmar, gdje je nekoć dominiralo bunjevačko stanovništvo, ukazuje na zastupljenost magijskih oblika prevencije i liječenja bolesti u prošlosti. U kontekstu narodne medicine i djece, većina kazivača spominje uroke kao glavni uzrok bolesti. Djecu se pokušavalo zaštititi na razne načine, pri čemu je kod novorođenčadi glavno apotropejsko sredstvo bila sveta voda. Prilikom nastupanja bolesti postojali su razni obredni postupci za ozdravljenje u kojima se isprepliću kršćanski i ne-kršćanski elementi. Neizostavno je bilo moljenje Očenaša i tajne molitve, te upotrebu predmeta za uklanjanje uroka. Izlaganje donosi dijelove kazivanja o zaštiti djece od uroka i opise obrednih radnji za skidanje uroka kojima su kazivači prisustvovali ili su ih čak sami izvodili.

dr. sc. ROBERT
SKENDEROVIĆ

rskender@isp.hr

U navedenim bunjevačkim mjestima dobro su bile poznate ženske osobe kojima su se ljudi u slučaju bolesti obraćali, bilo da je riječ o uroku ili o drugom uzroku. Svi kazivači su potvrdili postojanje narodnih liječnica specijaliziranih za skidanje uroka u vrijeme njihovog odrastanja, a neki su s njima i živjeli. Zanimljiv je kritički stav i odmak koji kazivači imaju prema urocima, magijskim oblicima liječenja i vjerovanju starih, ali i njihov pokušaj racionalizacije pri odgovoru na pitanje o razlozima ozdravljenja.

Bunjevački i dalmatinski identitet u ugarskom Podunavlju u razdoblju od 17. do 19. stoljeća

Autor se bavi analizom bunjevačkog i dalmatinskog identiteta, njihovom pojavnošću i međuodnosom u ugarskom Podunavlju tijekom 17., 18. i 19. stoljeća. Premda se bunjevački identitet u ugarskom Podunavlju javlja već 1622. godine, uočljivo je da je istovremeno među tamošnjim Hrvatima bio vrlo raširen i dalmatinski identitet. Štoviše, analiza raspoloživih povijesnih izvora pokazuje da je među podunavskim Hrvatima tijekom navedenog razdoblja od 17. do 19. stoljeća dominantan bio upravo dalmatinski identitet te da je dalmatinska zajednica bila šira od bunjevačke, odnosno da su se Bunjevci identificirali i kao Dalmatinci, ali da je bilo dalmatinskih zajednica koje se nisu identificirale i kao bunjevačke. Takva analiza navodi na mogućnost novih interpretacija doseljavanja Hrvata u ugarsko Podunavlje, njihove autoidentifikacije, ali i načina na koji su ih percipirali njihovi susjedi, što je također kasnije utjecalo na oblikovanje njihova nacionalnog identiteta. U radu će se pokušati odgovoriti na pitanje sadržaja bunjevačkog i dalmatinskog identiteta na prostoru ugarskog Podunavlja, točnije pokušat će se definirati kakvu vrstu odrednice ti identiteti predstavljaju. U nastojanju da se odgovori na ta pitanja autor se bavi problemom predmodernih identiteta, pogotovo njihovim etničkim, vjerskim, kulturnim i političkim aspektima te mogućnostima njihova povezivanja u okviru zajedničkog hrvatskog protonacionalnog identiteta. Analiza odnosa bunjevačkog i dalmatinskog identiteta u ugarskom Podunavlju tako pomaže u odgovoru na brojna pitanja vezana uz etnogenezu, doseljavanje i nacionalno oblikovanje podunavskih Hrvata.

dr. sc. MARKO
ŠARIĆ

marko.saric2@zg.t-com.hr

Seoba Bunjevaca u Podunavlje iz 1608. godine u svjetlu osmanske politike prisilnog preseljenja stanovništva ("sürgün")

Seoba Bunjevaca u Podunavlje iz 1608. godine, bila je jedna od najmasovnijih pojedinačnih migracija u našoj ranonovovjekovnoj povijesti (oko 2.000 obitelji), a u kontekstu osmanske politike prisilnog preseljenja stanovništva (sürgün) vjerojatno i najpoznatija na širem zapadnobalkanskom i panonskom području. Seoba je predstavljala mjeru kaznene deportacije koja je sa stanovišta osmanske države imala dvije komplementarne svrhe: uklanjanje neposlušnog kršćanskog elementa s osmansko-mletačke granice u Kliškom sandžaku i njegovo preseljenje u opustošeno područje Segedinskog sandžaka (Bačka), koje se nakon Dugog rata upravno-teritorijalno reorganiziralo (Egerski ejalet) i demografski obnavljalo. Međutim, za razliku od „klasičnog razdoblja“ sürgüna u 14., 15. i 16. stoljeću, kada su prisilna preseljenja organizirana od strane središnjih vlasti, bunjevački primjer s početka 17. stoljeća pokazuje da je inicijativa prešla na provincijske upravitelje koji su nerijetko bili vođeni partikularnim interesima. Naime, može se opravdano pretpostaviti da je bunjevačka seoba iz 1608. godine bila rezultat dogovora bosanskog i budimskog beglerbega, pri čemu su vojno-strateški (i ekonomski) interesi države, odnosno sustav sürgüna, poslužili samo kao pokriće za akciju koja je zapravo bila u funkciji učvršćivanja pozicija „problematičnih“ kliških sandžak-begova (Mustafa-beg i Mehmed Salih-beg). Posebno je pak zanimljiva interpretacija katoličkih misionara koji su seobu Bunjevaca u Podunavlje opisivali kao dobrovoljni i spasonosni egzodus pred „tiranijom“ samovoljne pokrajinske elite u Kliškom sandžaku. U tom smislu, bunjevačka seoba se bitno razlikuje od ranijih vlaških seoba u Podunavlje koja su barem načelno bila dobrovoljna, a jednako tako se ne može podvesti ni pod klasičan sürgün, poput primjerice prisilnog preseljenja turkmenskih nomada „Kizilbaša“ 1565. do 1567. godine, iz istočne Anatolije u Budimski ejalet.

dr. sc. NEVENA
ŠKRBIĆ ALEMPIJEVIĆ

nskrbic@ffzg.hr

TIHANA
RUBIĆ

trubic@ffzg.hr

dr. sc. DINKO
ŠOKČEVIĆ

sokcsevits@freemail.hu

Politike pamćenja, kulture sjećanja: primjer Dužijance u Subotici

Tema rada je revitalizacija i afirmacija tradicije na primjeru Dužijance koju organiziraju bunjevački Hrvati u Subotici. Autorice analiziraju kakva se stajališta prema prošlosti kreirana u suvremenosti izražavaju i materijaliziraju tom kulturnom manifestacijom. Pritom postavljaju pitanja: koji se tradicijski ili povijesni motivi Dužijancom aktualiziraju danas i u koju svrhu; kakav je odnos raznih aktera, ustanova i pojedinaca, uključenih u produkciju i konstrukciju manifestacije, u kakvu se vezu njihova različita viđenja tradicije dovode ovim događanjem; kako se stvara sprega ruralnog i urbanog na ovom primjeru. Naglasak stavljaju na identifikacijske procese pri kojima važnu ulogu igra tvorba adekvatnoga (društvenog) sjećanja. Svoju studiju autorice temelje na terenskom istraživanju i praćenju različitih segmenata Dužijance (takmičenja risara i događanja u okviru završne svečanosti Dužijance) te na analizi medijskih prikaza, popularne, stručne i znanstvene literature posvećene tom fenomenu.

Slika Bunjevaca u djelima mađarskih autora u doba dualizma i između dva svjetska rata

Hrvati-Bunjevci u Bačkoj kao i druge etničke skupine Hrvata u Mađarskoj stoljećima su bili odvojeni od korpusa matičnoga naroda i ne računajući neke intelektualce (prvenstveno franjevce), veći dio pripadnika tih skupina sve do kraja 19. stoljeća, a neke hrvatske etničke grupe na mađarskim prostorima čak do sredine 20. stoljeća posjedovali su samo svijest o pripadnosti lokalnoj subetničkoj skupini, a s glavnim tokovima hrvatske nacionalne integracije i razvojem hrvatske nacionalne svijesti nisu imali gotovo nikakve veze. Narodni preporod nakon 1870-ih godina javio se prvo kod Bunjevaca (u znatno manjoj mjeri kod Šokaca), ali, bez obzira na dokazanu hrvatsku svijest Ivana Antunovića i njegovog cilja vraćanja tih etnika u korpus hrvatstva (doduše, u duhu toga vremena i u širi okvir jugoslavenstva), pokretača tog nacionalno-integracijskog procesa pokret se ipak odvijao u znaku lokalnog etnonima Bunjevac i Šokac, a ne pod hrvatskim nazivom. Antunović i njegovi suborci su zapotavljali stare nazive (Dalmata, Ilir) bunjevačke skupine, dajući prednost prije rijetko rabljenom narodnom imenu Bunjevac, ali nikako time nisu željeli stvoriti nekakvu zasebnu bunjevačku naciju. Protivnici hrvatske nacionalne integracije, međutim, već su tada iskoristili nerazvijenost osjećaja pripadnosti hrvatstvu kod svih hrvatskih etničkih skupina u Mađarskoj radi njihovog lakšeg asimiliranja, pomađarivanja, ali poslije i posrbljivanja. Zato prvo mađarski, zatim i srpski autori su naglašavali zasebnost spomenutih etničkih skupina sa ciljem njihova odvajanja, ili još jačeg udaljavanja od hrvatskoga naroda. U tome duhu su razni mađarski autori, povjesničari, putopisci, književnici itd. pisali o Bunjercima i drugim hrvatskim skupinama u Mađarskoj i u nagodbenom razdoblju i između dva svjetska rata. Izlaganjem se želi pružiti uvid u njihove radove i prikazati njihovu sliku Bunjevaca.

Najistaknutiji Bunjevci iz Smiljana, Trnovca i Bužima od naseljavanja 1686. do danas

Jerko Rukavina, knez ražanački i Dujam Kovačević, knez vinjerački doveli su Bunjevce u Bag (Karlobag) 1683. god. Postavši zapovjednik utvrde Vidovac, Jerko Rukavina dobio je naslov Vidovgradski. On je s Bunjercima preko prijevoja Baška vrata prodro u Liku 1686. kada su zaposjeli Brušane, Trnovac, Smiljan i Bužim. Naselivši se u novu poseljbinu, na granici dvaju carstava, stočarski Bunjevci bili su prisiljeni ratovati, najprije s Turcima za vlastiti opstanak, kasnije po europskim ratištima za potrebe austrijske carevine pod čijom vlašću su se našli. Njihovi brojni potomci imaju istaknuto mjesto u hrvatskoj povijesti. Potomci Jerka Rukavine Vidovgradskog (*1699.) naseljeni u Trnovcu, zauzimaju posebno mjesto. Oni su najstarije i najbrojnije ličko vojno plemstvo (3 generala i 54 časnika). Gjuro (Juraj) Rukavina Vidovgradski (1777.-1849.) prvi je progovorio u Saboru hrvatskim jezikom 1832. god. Dujam Kovačević naselio je Smiljan i iz njegovog roda potekli su: Ferdinand Kovačević (1838.-1913.), izumitelj, stručni pisac pionir hrvatske telegrafije; Edo Kovačević (1906.-1993.), akademski slikar, Ante Kovačević, pedagog i književnik; dr. Ivica Kovačević, odvjetnik, političar. Istaknuti Bunjevci su i: časnik Jurlina

ANA
TOMLJENović

ana.tomljenovic@xnet.hr

Tomljenović (1676.-1732.) vođa Bunjevačke ili Smiljanske bune; Ivan Devčić (1857.-1908.), pripovjedač, povijesni pisac, publicist; dr. Tomislav Tomljenović (1877.-1945.), odvjetnik, političar, veliki župan Ličko-krbavske županije, hrvatski ban; prof. Dragutin Franić (1864.-1924.), pedagog, stručni pisac, publicist; dr. Mile Miškulin (1873.-1953.), odvjetnik, novinar, političar; Karlo Brkljačić (1869.-1936.), seljak, narodni zastupnik HSS-a; žrtva atentata; Jakov Blažević (1912.-1996.), pravnik, političar, komunistički prvak; Ivan Rukavina (1912.-1992.), general armije (JNA); Ante Milković (1917.-1999.), pravnik, najugledniji hrvatski naftaš (Rafinerija u Sisku, INA); Vjekoslav Prpić (1918.-1989.), političar, novinar, diplomat; prof. Grga Rupčić (1932.-2008.), pedagog i književnik, Ivo Serdar (1933.-1985.), glumac; dr. sc. Vratarić rođ. Milković Marija (1939.), agronom europskog ugleda, najcjenjeniji hrvatski stručnjak za soju; prof. Ivan Šarić (1943.), arheolog, karikaturist, političar; dr. sc. Jurica Pavelić (1947.), gospodarstvenik i političar; Ivana Brkljačić (1983.), rekorderka u bacanju kladiva i drugi.

**LJUBICA
VUKOVIĆ DULIĆ**

ljubvukovic@gmail.com

Slikarstvo bunjevačkih žena u kontekstu naivne umjetnosti 20. stoljeća

Naivna umjetnost segment je umjetnosti 20. stoljeća, a svijest o njoj kao posebnoj likovnoj kategoriji javlja se sredinom dvadesetih godina. Naivni slikari se od ostalih samoukih slikara razlikuju prepoznatljivim stilom i određenom umjetničkom razinom. U djelima naive uvažava se spontanost, izvornost i autentičnost, a emotivnost se postavlja ispred racionalizma. Naiva pokazuje kako se svatko ima pravo umjetnički izraziti te kako pohađanje umjetničkih škola ne mora nužno biti uvjet za postizanje nekih umjetničkih vrijednosti. Naiva stasava i afirmira se između dva svjetska rata, a nakon Drugoga svjetskog rata se događa njezina ekspanzija, prezentiranje na izložbama, izdavanje prvih publikacija o naivnoj umjetnosti, kao i osnivanje specijaliziranih institucija za njihovo izlaganje. Kada se govori o naivnoj umjetnosti subotičke regije nezaobilazan segment, iako nedovoljno istraživan, predstavlja slikarstvo seoskih žena iz Đurđina, Tavankuta, Male Bosne i Bikova. Ove samouke slikarke prepoznali su i dali značaj njihovom likovnom potencijalu nastavnici likovne kulture u Tavankutu, Ivan Jandrić (Velika Trnovitica, 1931.-Subotica, 2011.) i Stipan Šabić (Tavankut, 1928. – Subotica, 2003.) koji su 1961. godine osnovali likovnu koloniju u Tavankutu. U rad kolonije uključile su se i naivke Cilika Dulić Kasiba (Subotica, 1932.), Marga Stipić (Tavankut, 1913. - Subotica, 2007.), Jela Cvijanov (Subotica, 1938.), Nina Poljaković (Subotica, 1918. – 2006.), Matija Dulić (Đurđin, 1912.-2002.), Roza Lipaić (Subotica, 1925.-. 2006.). One su u početku izlagale zajedno sa slikarima, učesnicima kolonije, dok od 1966. godine najčešće izlažu posebno, kao slikarke naivke ili zajedno sa slamarkama, ženama koje izrađuju slike i predmete od slame, te se tako postepeno afirmišu ova grupa naivnih slikarki.

**dr. sc. MARINKO
VUKOVIĆ**

marinkovukovic71@hotmail.com

Bunjevački element u migracijama iz Like i Korduna u slavonsku Posavinu

U migracijama iz Like i Korduna od druge polovice 19. stoljeća do Prvog svjetskog rata na područje slavonske Posavine doseljavaju raznovrsne kulturno-jezične skupine hrvatskog stanovništva koje su po svojemu podrijetlu: čakavski lički i kordunski starosjedinci, Ličani i Kordunaši bosanskog podrijetla, Gorani i Bunjevci. Među tim migrantima Bunjevci čine gotovo jednu četvrtinu stanovnika. U etnološkim istraživanjima na području brodske Posavine zamijećeni su fragmenti nekih kulturnih pojava u godišnjim i životnim običajima koji se mogu pripisati širem dinarskom kulturnom krugu odnosno postoje indicije da se radi kulturnim obilježjima karakterističnim za Bunjevce. Zanimljivo je da su ova obilježja zamjetljiva unatoč heterogenosti migranata, njihovoj interakciji sa starosjedilačkim stanovništvom i znatnom vremenskom odmaku od doseljenja u Slavoniju.

**dr. sc. PETAR
VUKOVIĆ**

petar.vukovic@ffzg.hr

Politika pamćenja u bačkih Bunjevaca nehrvata

U konstruktivističkim teorijama identitet se smatra dubinski arbitrarnim i kontingentnim te definira kao subjektivno viđenje objektivnih kulturnih obilježja, koje je uvelike situacijski određeno i promjenljivo. Stabilnijim i čvršćim identitet postaje tek u zajednicama s razvijenom tradicijom pismenosti, no i u njima ostaje krhak sve dok

njegovi kulturni sadržaji nisu fiksirani u domeni politike te diseminirani u šire slojeve djelovanjem stabilnih institucija te manifestacijama tzv. banalnoga nacionalizma. Takvo ustaljivanje identiteta dobro je proučeno osobito u vezi s nastankom modernih nacija, no u novije vrijeme u sklopu onoga što neki autori nazivaju glokalizacijom slični se procesi zbivaju i u mnogim manjim zajednicama diljem svijeta.

Jedna je od njih i zajednica bačkih Bunjevaca koji se ne smatraju Hrvatima – i oni svoj kulturni identitet učvršćuju političkim djelovanjem, redefiniirajući ga pritom u hodu i prilagođujući ga aktualnim okolnostima kako bi postigli političko priznanje i osigurali pogodnosti koje iz njega proizlaze. Iako se politički aktivizam zajednica toga tipa katkad izjednačuje s djelovanjem interesnih skupina, koje je motivirano u prvom redu „instrumentalnim dobrima“, ona su u znatnijom mjeri dostupna samo vodećim pojedincima i mobilizacija šire zajednice bila bi nemoguća da se ne opire i o „vrijednosna dobra“, tj. o kulturne sadržaje koji se predstavljaju kao okosnica identiteta vrijedna „očuvanja“. Predmet je ovoga rada upravo konstrukcija kulturnoga pamćenja u političkom djelovanju bačkih Bunjevaca koji se ne smatraju Hrvatima. Pristup se temelji na analizi materijala iz mjesečnika Bunjevačke novine, glavne periodične publikacije zajednice, te s mrežnoga mjesta www.bunjevci.net, na kojem se mogu naći mnogo-brojne informacije o njezinu javnom životu. U žarištu su pozornosti pritom karakterističan izbor i specifična interpretacija kulturnih sadržaja oko kojih se konstruira kolektivni identitet.

dr. sc. SANJA
VULIĆ
svulic@hrstud.hr

Današnji govor Krivoga Puta

Izlaganje sadržava dijalektološku i sociolingvističku analizu govora Krivoga Puta, ponajprije zaselka Veljun Primorski, na temelju terenskoga istraživanja provedenog u studenome 2010. Premda je u vrijeme terenskoga istraživanja taj zaselak imao samo šestero stalnih stanovnika (u dobi između 53 i 84 godine), autorica smatra kako je na temelju njihova govora moguće izvršiti jasnu jezičnu analizu. Pokazat će se u kolikoj mjeri taj govor korespondira s glavninom govora štakavskoga poddijalekta novoštokavskoga ikavskoga dijalekta kojemu i sâm pripada (kao primjer mogu poslužiti istovjetni rijetki ekavizmi u inače dosljedno ikavskom govoru). Također će se pokazati u kolikoj je mjeri zastupljen utjecaj obližnjih čakavskih sustava i na kojim jezičnim razinama (npr. u kontaktnoj sinonimiji i općenito na leksičkoj razini, ali i u pojedinim oblicima imenica). Govor Krivoga Puta usporedit će se i s bunjevačkim govorima u Bačkoj koji, naravno, pripadaju istom dijalektu i poddijalektu. Međutim, i jedni i drugi govori bili su u novoj sredini izloženi utjecajima susjeda. Zato je pri istraživanju bunjevačkih govora bitan i sociolingvistički aspekt, ponajprije kao posljedica međudijalekatnih prožimanja. Analiza će biti izvršena na svim jezičnim razinama.

NACO
ZELIĆ
naco.zelic@zg.t-com.hr

Obiteljski nadimci bačkih Bunjevaca kao značajka njihova hrvatskoga identiteta

Obiteljski nadimci bačkih Bunjevaca, ili bunjevački rečeno prdačna imena, jedno su od tri vrste ljudskih imena kojima se uz osobno ime i obiteljsko ime (prezime) ostvaruje identifikacija ljudskih jedinki, pa i obitelji. Nadimak ima skoro svaka bunjevačka obitelj (familija) i u užoj zajednici više se znaju po nadimcima nego po prezimenima. U saopćenju Prilog poznavanju obiteljskih nadimaka bačkih Bunjevaca, na Međunarodnom znanstvenom skupu Hrvatski književni jezik održanom u Budimpešti 17. i 18. listopada 2001. (HRVATSKI KNJIŽEVNI JEZIK, Zbornik radova, Budimpešta, 2003., 129 – 145), autor je upozorio na nekoliko obiteljskih nadimaka bačkih Bunjevaca koji su istovjetni s hrvatskim prezimenima u Hrvatskoj. Na temelju tih činjenica ustvrdio je da ti nadimci bačkih Bunjevaca i nisu nadimci, već da su zapamćena prezimena ili možda čak i rodovska imena, kojih su njihove velike obiteljske zajednice bile nositelji u Hrvatskoj prije njihove seobe u Bačku. Za to stajalište našao je potvrdu kod Petra Šimunovića (Hrvatska prezimena, podrijetlo, značenje i rasprostranjenost, Zagreb, 1995., 118): „Znamo koliko je i kakvih sve migracija bilo u našoj burnoj prošlosti. Naša prezimena jedno su od najsigurnijih vrela i najjednostavniji putova za istraživanje podrijetla pučanstva nekog kraja i za povijest seoba“ Polazeći od tih saznanja i građe

o hrvatskim prezimenima (Franjo Maletić / Petar Šimunović: Hrvatski prezimenik: Pučanstvo Republike Hrvatske na početku 21. stoljeća, Zagreb, 2008. i druga), autor želi upozoriti na te činjenice kao značajku hrvatskog identiteta bačkih Bunjevaca i još jedan dokaz da su bački Bunjevci grana hrvatskog stabla, dakle da su Hrvati. U izlaganju se upozorava i na nekoliko obiteljskih nadimaka bačkih Bunjevaca koji u Hrvatskoj postoje kao hrvatska prezimena.

**TOMISLAV
ŽIGMANOV**

tzigmanov@zkhv.org.rs

Nijekanje hrvatstva Bunjevaca u Zborniku radova sa simpozijuma „O Bunjvcima“

Nijekanje hrvatskoga podrijetla Bunjevaca aktualizirano je u Srbiji koncem 80-ih godina XX. stoljeća. Ovaj složeni proces je do danas imao različitu dinamiku i intenzitetu, generirali su ga brojni subjekti i odvijao se na različite načine u brojnim područjima društvenoga života. Osim mjera političke provenijencije, nijekanje hrvatstva Bunjevaca postojalo je i u prostoru srbijanske znanosti. Analizu dijela te i takve intencije – narav, vrste, argumentacija... – donosimo u radnji koja analitički referira na sadržaj publikacije Zbornik radova sa simpozijuma „O Bunjvcima“. Simpozij je održan u Subotici od 7. do 9. prosinca 2006. godine u organizaciji Nacionalnoga vijeća bunjevačke nacionalne manjine i Srpske akademije nauka i umetnosti, a u Zborniku je objavljeno 15 radnji iz povijesti, jezikoslovlja i etnologije, koje potpisuju srbijanski znanstvenici i publicisti iz redova onih Hrvata koji sebe imenuju samo Bunjvcima.

SKUP JE FINANCIRAN SREDSTVIMA MINISTARSTVA ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I SPORTA REPUBLIKE HRVATSKE.

PARTNERI I SPONZORI

MINISTARSTVO
ZNANOSTI,
OBRAZOVANJA
I SPORTA
REPUBLIKE
HRVATSKE

FILOZOFSKI
FAKULTET

SVEUČILIŠTE
U ZAGREBU